

**Міністерство освіти і науки України
Український державний університет водного господарства
та природокористування
Регіональний центр “Навчально-інноваційні технології”
Навчально-методичне управління**

**КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
У СВІТЛІ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ**

Документи, матеріали, факти

Рівне-2004

УДК 378.1
ББК 74.480.27
К73

Гончаров С.М. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у світлі Болонської декларації: документи, матеріали, факти.

Наводяться матеріали Болонської декларації, Міністерства освіти і науки України з кредитно-модульної системи організації навчального процесу, які базуються на досвіді провідних ВНЗ України, Росії, Польщі, Німеччини з питань інтеграції в єдиний європейський простір вищої освіти.

Для керівників навчальних підрозділів та викладачів вищих навчальних закладів III - IV рівня акредитації.

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У СВІТЛІ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ:
документи, матеріали, факти.

Упорядники професор С.М.Гончаров,
начальник навчально-методичного управління

Набрано і зверстано в навчально-методичному управлінні
Українського державного університету водного господарства та
природокористування

Друк – редакційно-видавничий центр УДУВГП

У С.М.Гончаров, 2004
У УДУВГП, 2004

ПЕРЕДМОВА

Освіта України відповідно до руху країни в Європу беззаперечно і однозначно визначила, як основний напрям, інтеграцію в європейський освітній простір. Болонський процес спрямований на перетворення Європи на найбільш конкурентоспроможний і розвинутий освітній простір у світі. Болонською декларацією, яку підписали європейські міністри освіти у червні 1999 року, передбачено реалізацію багатьох ідей і перетворень. Передусім, це: формування єдиного, відкритого європейського простору вищої освіти; впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів; стимулювання мобільності студентів і викладачів у межах європейського регіону; прийняття системи освітньо-кваліфікаційних рівнів, яка складається з двох циклів; спрощення процедури визнання кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників на європейському ринку праці; розвитку європейської співпраці в сфері контролю за якістю вищої освіти; підсилення європейського виміру освіти. Болонський процес завдяки істотним досягненням стає дедалі відчутнішою реальністю для всієї Європи та її громадян. Перспектива приєднання України до цього процесу надає нашій країні можливість поглибити відносини з європейськими державами в подальшій інтеграції до ЄС.

Україна має намір приєднатися до Болонського процесу у травні 2005 року під час чергової зустрічі міністрів освіти європейських країн у Норвегії. Щоб це стало реальністю, українські вищі навчальні заклади мають провести внутрішню ревізію своєї діяльності щодо її відповідності вимогам Болонської конвенції. Хоча зміни, які нині відбуваються у вищій школі України, корелюються з вимогами, які постають перед країнами – претендентами на приєднання до Болонської угоди. Цьому сприяє законодавче поле української вищої освіти, яке формувалось майже одночасно із принципами Болонського процесу. В травні 2002 року вступив в дію Закон України “Про вищу освіту”, який спрямований на демократизацію й автономність українських ВНЗ: виборність ректора, деканів, викладачів; самоуправління університетів; створення пільгових умов щодо фінансової діяльності тощо.

На реалізацію принципів Болонської декларації спрямовано і рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2003 року “Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації”. До цього експерименту залучено 58 державних вищих навчальних закладів.

В грудні 2003р. відбувся семінар-нарада керівників українських ВНЗ за участю представників і експертів Ради Європи. Ректори вітчизняних університетів показали закордонним учасникам на прикладах роботи провідних навчальних закладів, що оновлення української вищої школи співпадає з ідеями Болонії. Однак для повноцінного входження в Болонський процес цього замало. Українській вищій школі потрібно ще багато зробити в цьому напрямі і водночас зберегти традиції, які склались у наших кращих університетах протягом багатьох років їхньої діяльності.

Матеріали цього видання мають допомогти керівникам навчальних структурних підрозділів університету, викладачам, студентам ознайомитись з ідеями “Європи знань”. сутністю та програмою кредитно — модульної

системи, та знайти своє місце у їх реалізації.

ЯК ЦЕ БУЛО: ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Дата	Місце	Головний зміст події
1	2	3
Квітень 1997р.	Лісабон, Португалія	Прийняття Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні
Травень 1998р.	Париж, Франція	Прийняття спільної декларації міністрами освіти Великобританії, Німеччини, Італії і Франції
Травень 1999р.	Копенгаген, Данія	Публікація звіту “Тенденції у вищій освіті – 1” на замовлення Конфедерації Ради ректорів країн, що входять у EU.
Червень 1999р.	Болонья, Італія	Прийняття спільної декларації європейських міністрів освіти 29 країн
Березень 2001р.	Мальме, Швеція	Міжнародний семінар “Транснаціональна освіта”, прийняття рекомендацій
Березень 2001р	Антверпен, Бельгія	Семінар студентів Європи “Втілення в життя Болонської декларації”
Березень 2001р	Саламанка, Іспанія	Конференція європейських закладів і освітніх організацій, прийняття спільного документа
Квітень 2001р	Брюссель, Бельгія	Зустріч Ради Асоціації європейських університетів, прийняття спільного документа
Травень 2001р.	Хальмстад, Швеція	Зустріч генеральних директорів ЄС і керівництва Ради ректорів ВНЗ європейських країн
Травень 2001р.	Прага, Чехія	Зустріч міністрів освіти європейських країн, прийняття підсумкового документа
Червень 2001р.	Рига, Латвія	Зустріч в рамках мереж ENIC і NARIC, прийняття документа “Визнання результатів навчання у Болонському процесі”
Березень 2002р.	Брюссель, Бельгія	Болонський процес: Зона європейської вищої освіти: перспективи і розвиток для сільськогосподарських і зв’язаних з ними наук; компетенція випускників
Травень 2003р.	Грац, Австрія	Друга конференція представників європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій
Вересень 2003р.	Берлін, Німеччина	Третя зустріч міністрів освіти європейських країн, прийняття підсумкового документа

Грудень 2003р.	Київ, Україна	Національний семінар із проблем Болонського процесу за участю експертів Ради Європи, прийняття рекомендацій
-------------------	------------------	---

ЗАЛУЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ДО БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Рік підписання Болонської декларації	Скорочена назва країни
1999	Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція.
2001	Кіпр, Ліхтенштейн, Туреччина, Хорватія.
2003	Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Македонія (Сербія і Чорногорія), Росія.
Країни, які не є учасниками Болонського процесу	Беларусь, Молдова, Монако, Сан-Марино, Україна, Югославія.

ЗОНА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВИЩОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Спільна декларація європейських міністерств освіти
19 червня 1999р., Болонья

Завдяки особливим досягненням останніх років європейський процес став визначеною та суттєвою реальністю для Союзу та його мешканців. Перспективи розширення та поглиблення стосунків з іншими європейськими країнами забезпечують подальше розширення цієї реальності. Тим часом у значній частині політичного і навчального світу та громадськості спостерігається зростання усвідомлення потреби збудувати довшенішу та далекосяжнішу Європу, зокрема, розбудови та зміцнення її інтелектуальних, культурних, соціальних і науково-технологічних вимірів.

"Освічена" Європа є зараз загально визнаним та незамінним фактором соціального та людського росту і неодмінним складником для консолідації та збагачення населення Європи, бо освіта забезпечує знання, необхідні в новому тисячолітті і усвідомлення спільних цінностей та приналежності до спільного соціального та культурного простору.

Пріоритетне значення освіти та співпраці у цій сфері для розвитку та зміцнення стабільних, мирних і демократичних суспільств є загально визнаним, особливо з огляду на ситуацію у південно-східній Європі.

Сорбонська декларація від 25 травня 1998 року, що ґрунтувалася на цих міркуваннях, наголосила визначальну роль університетів у розвитку європейського культурного виміру. Вона звернула особливу увагу на створення європейської зони вищої освіти як засобу підвищення мобільності і працевлаштованості населення та розвитку континенту в цілому.

Декілька європейських країн підтвердили свою готовність працювати для досягнення цілей, визначених у декларації, підписавши її, чи висловивши принципову згоду. Спрямування декількох реформ вищої освіти, що запроваджувалися тим часом у Європі, засвідчило готовність багатьох урядів почати роботу. В свою чергу, європейські заклади вищої освіти теж прийняли виклик і взяли на себе головну роль у створенні європейського простору вищої освіти, відродивши фундаментальні принципи Великої Хартії Університетів (Magna Charta Universitatum), прийнятої у 1988 році. Це має особливо велике значення, оскільки незалежність та автономія університетів забезпечує постійне пристосування вищої освіти та наукових досліджень до змін у суспільних потребах та науково-технічного прогресу.

Напрямок руху було обрано вірно і з важливою метою. Однак, досягнення більшшої взаємоузгодженості систем вищої освіти вимагає тривалих зусиль для повного завершення. Цей рух необхідно підтримувати шляхом впровадження конкретних мір для здійснення суттєвих кроків вперед. На зустрічі 18 червня були присутні авторитетні експерти та вчені з усіх країн і там було висловлено багато корисних пропозицій та цінних ініціатив.

Зокрема, слід розглянути збільшення міжнародного престижу європейської системи вищої освіти. Життєздатність та ефективність будь-якої цивілізації можна виміряти привабливістю її культури для інших країн. Слід забезпечити такий рівень європейської системи вищої освіти, який би мав такий самий рівень світового визнання, як наші найкращі культурні та

наукові традиції.

Підтверджуючи нашу згоду з положеннями Сорбонської декларації, ми погоджуємось об'єднати наші зусилля для досягнення за короткий термін, у кожному разі у першій декаді нового тисячоліття, наступних цілей, котрі, як ми вважаємо, мають першочергове значення для створення європейського простору вищої освіти і для поширення європейської системи вищої освіти у всьому світі:

Прийняття системи чітко встановлених та взаємо-визнаних ступенів через впровадження додатку до диплома, щоб сприяти працевлаштуванню та міжнародному визнанню європейської системи вищої освіти.

Прийняття системи, що ґрунтується на двох основних циклах: бакалаврат та пост бакалаврська освіта. Перехід на другий цикл вимагає успішного завершення першого циклу тривалістю щонайменше три роки. Ступінь, отриманий після завершення першого циклу, повинен визнаватися на європейському ринку праці як відповідний кваліфікаційний рівень. Другий цикл повинен завершуватись отриманням ступеня магістра або доктора як у багатьох європейських країнах.

Введення системи кредитів - такої як ЄСПК (Європейська система перезарахування кредитів) - як засіб заохочення мобільності студентів. Кредити повинні зараховуватись не лише як результат навчання у вищих закладах освіти, але й як результат навчання впродовж усього життя, при умові, що цей результат визнається відповідними університетами.

Заохочення мобільності через подолання перешкод для ефективного вільного пересування:

для студентів з метою отриманню доступу до навчання, підготовки та інших подібних послуг;

для викладачів, науковців та адміністраторів з метою ширшого визнання вартості їх досліджень та навчальної роботи у європейському контексті без упередженого ставлення до їх законних прав.

Сприяння європейській співпраці для досягнення відповідної якості з урахуванням взаємовизнаних критеріїв та методологій.

Сприяння впровадженню необхідних європейських критеріїв вищої освіти, зокрема, стосовно розробки навчальних планів, співпраці закладів освіти, схем мобільності та інтегрованих програм навчання, практичної підготовки та наукових досліджень.

Прийняттям даного документу ми робимо спробу досягти вищевказаних цілей у рамках можливостей наших закладів і з глибокою пошаною до розмаїття культур, мов, національних систем освіти та автономії університетів для досягнення консолідації у сфері вищої освіти в Європі. Ми шукатимемо шляхи співпраці урядів та позаурядових організацій, що мають стосунок до вищої освіти. Ми сподіваємося, що це знайде швидкий і прихильний відгук в університетах і вони робитимуть активний вклад у досягнення успіху наших починань.

Ми переконані, що створення європейського простору вищої освіти, потребує постійної підтримки, контролю та врахування нових потреб, отже призначасмо наступну зустріч через два роки для оцінки досягнутого та визначення наступних кроків.

ПРИНЦИПИ ТА ЗМІСТ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Зміст Болонської декларації 1999 року та наступних підсумкових документів Празького (2001р.) та Берлінського (2003р.) самітів, проміжних конференцій, нарад та зустрічей міністрів європейських держав, які опікуються вищою освітою, міжнародних освітніх організацій, Рад ректорів європейських ВНЗ зводяться до таких принципів Болонського процесу [1,3,4,5]:

1. Автономія університетів.
2. Єдність навчання і наукових досліджень.
3. Свобода освіти, викладання і досліджень – основний принцип університетського життя.
4. Вірність традиціям європейського гуманізму.
5. Взаємний обмін інформацією та документами, збільшення кількості спільних проєктів.
6. Мобільність студентів і викладачів.
7. Спільна політика надання стипендій.
8. Досягнення еквівалентності статусу дипломів, титулів, іспитів (без упередження до національних дипломів).
9. Працевлаштування в межах європростору.
10. Система освіти на двох освітніх рівнях: бакалавр-магістр/доктор філософії.
11. Єдина європейська система залікових одиниць.
12. Єдиний термін тривалості роботи викладачів і науковців для отримання пенсій.
13. Спільні критерії оцінки якості викладання.
14. Інтегрований зміст і програми навчання за різними напрямками та спеціальностями.
15. Некоректність порівняння отриманих оцінок з поняттям “якість знань” і претензіями на вакантну посаду при працевлаштуванні.
16. Отриманий освітньо-кваліфікаційний рівень не може бути претензією на посаду.
17. Створення системи кваліфікації за участі кооперації суб’єктів ринку праці: роботодавці — навчальні заклади — студенти.
18. Підвищення статусу і ролі студентських організацій.
19. Зміна освітянської законодавчої бази і пристосування її до вимог Болонського процесу.
20. Вищі навчальні заклади мають виступати не як об’єкти, а як суб’єкти постболонського простору.
21. Основною створення “Європейського простору вищої освіти” має бути її якість на рівні ВНЗ та держави з відповідальністю за неї вищого навчального закладу.
22. Єдині узгоджені стандарти, процедури та рекомендації з питань якості освіти на рівні ВНЗ та держав – учасниць Болонського процесу.
23. Стандартне доповнення до національного диплома на одній з провідних європейських мов.
24. Забезпечення гідних умов проживання та навчання студентів без огляду на соціальну та економічну ситуацію в студентських сім’ях.
25. Контроль та звітність за трьома пріоритетними напрямками: гарантії якості освіти, двоступенева система, визнання ступенів та періодів навчання.

МАТЕРІАЛИ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ
щодо впровадження
кредитно-модульної системи
організації навчального
процесу
у вищих навчальних закладах
III — IV рівнів акредитації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛИСТ

19.05.2003 № 1/9-243

Головам рад ректорів
вищих навчальних
закладів III — IV
рівнів акредитації

На виконання рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2003 року протокол № 5/5-4 "Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III — IV рівнів акредитації" - просимо провести організаційну роботу серед вищих навчальних закладів III — IV рівня акредитації регіону та визначитися щодо їх участі в проведенні педагогічного експерименту. Подання на участь в експерименті із зазначенням напрямку підготовки (спеціальності) та освітньо-кваліфікаційних рівнів, за якими буде організовано навчальний процес відповідно до визначеного колегією Переліку необхідних умов, надіслати від конкретного навчального закладу міністерству не пізніше 31 травня 2003 року.

Заступник Державного секретаря

М.Ф.Степко

Додаток

СХВАЛЕНО
Рішення колегії
Міністерства освіти і
науки України
24.04.2003 протокол № 5/5—4

ПЕРЕЛІК

необхідних умов для запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у навчальних закладах III-IV рівнів акредитації

Наявність структурно-логічних схем підготовки фахівців за усіма напрямками та спеціальностями.

Запровадження модульної системи організації навчального процесу, системи тестування та рейтингового оцінювання знань студентів.

Організація навчального процесу на базі програм навчання, які формуються як набір залікових кредитів, що передбачає відхід від традиційної схеми "навчальний семестр -навчальний рік, навчальний курс".

Введення граничного терміну навчання за програмою навчання, включаючи граничний термін бюджетного фінансування.

Дозвіл Міністерства освіти і науки України на частковий відхід від галузевих стандартів вищої освіти (для напрямів і спеціальностей, для яких вони затверджені).

Розроблення індивідуальних графіків навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Зарахування на навчання до вищого навчального закладу здійснюється тільки за напрямками підготовки.

Наявність необхідного навчально-методичного, матеріально-технічного

та інформаційного забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Формування програм навчання усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників та освітньо-професійних програм підготовки, які передбачають можливі зміни співвідношення обсягів кредитів освітньої та кваліфікаційної складових підготовки.

Введення інституту викладачів-кураторів індивідуальних програм навчання.

Схвалено
рішенням колегії
Міністерства освіти і
науки України
Від 24.04.2003 р.
Протокол №

ПРОГРАМА
підготовки та проведення
педагогічного експерименту
щодо впровадження
кредитно-модульної системи

Термін проведення експерименту : 2003-2008 роки

Тема експерименту - кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих навчальних закладах України.

Актуальність експерименту - створення передумов для входження України до єдиного європейського та світового освітнього простору шляхом впровадження в систему вищої освіти України основних ідей, сформульованих Болонською декларацією 1999 року:

побудова Європейської зони вищої освіти як передумови розвитку мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування;

формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу України як складової Європи;

посилення міжнародної конкурентоспроможності як національної, так і Європейської систем вищої освіти, підвищення їх престижності у світі;

конкуренція з іншими системами вищої освіти за студентів, вплив та престиж;

підвищення визначальної ролі університетів у розвитку національних та Європейських культурних цінностей (університети як носії національної та Європейської свідомості).

Об'єкт експерименту - система вищої освіти України.

Предмет експерименту - кредитно-модульна система організації навчального процесу (далі - КМСОНП) у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації.

Мета експерименту - науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію застосування елементів Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (далі - ЄКТАС) в системі вищої освіти України та опрацювати сучасні методи оцінювання знань студентів.

Робоча гіпотеза полягає у тому, що існуюча в Україні система вищої освіти забезпечує якісну підготовку студентів, їх конкурентоспроможність на національному і міжнародному ринках праці, але потребує адаптації до вимог, які передбачені ЄКТАС.

Для досягнення мети експерименту та перевірки робочої гіпотези ставляться такі **завдання**:

На рівні Міністерства освіти і науки України

Завершити розроблення та введення в дію державного стандарту вищої освіти за напрямками, які включені до експерименту, та стандартів вищої освіти вищих навчальних закладів, що беруть участь в експерименті.

Забезпечити фінансування педагогічного експерименту.

Створити науково-методичний підрозділ для координації та забезпечення проведення експерименту і впровадження його результатів.

Визначити перелік напрямів підготовки та вищих навчальних закладів

– учасників експерименту.

Довести до вищих навчальних закладів - учасників експерименту матеріали щодо організації навчального процесу в європейських університетах за системою ЄКТАС та нормативно-методичні матеріали, що регламентують організацію і технологію проведення експерименту.

На рівні вищого навчального закладу

Вжити заходів щодо проведення експерименту.

Створити робочу групу для організаційного та методичного супроводження експерименту.

Ознайомити науково-педагогічних працівників зі змістом та умовами проведення експерименту.

Підготувати план заходів щодо проведення експерименту, що включає адаптування освітньо-професійних програм підготовки за відповідними напрямами до академічно-орієнтованих програм європейських університетів, розроблення нормативних та методичних матеріалів з дисциплін навчальних планів на основі залікових кредитів України та ЄКТАС тощо.

Очікувані результати:

підвищення якості вищої освіти, конкурентоспроможності випускників та престижу національної вищої освіти;

введення в дію системи стандартів вищої освіти з урахуванням специфіки кредитно-модульної системи;

створення системи оцінювання якості освіти студентів, яка найбільш адаптована до вимог Болонської декларації;

нормативно-методичне забезпечення академічної мобільності студентів у вітчизняному та європейському освітньому просторі й створення передумов взаємного визнання дипломів державного зразка про вищу освіту на принципах, передбачених ЄКТАС;

відпрацювання робочого варіанта КМСОНП освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра та необхідної науково-методичної документації з експериментальних напрямів.

ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ про організацію навчального процесу у кредитно-модульній системі

Вступ

Подальші соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності фахівців з вищої освіти.

Однією із передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти є досягнення системою вищої освіти України цілей Болонського процесу.

На виконання першочергових завдань, що впливають з вищезазначеного, рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 28 лютого 2003 р. (протокол № 2/3-4) та від 24 квітня 2003 р. (протокол №5/5-4) передбачено проведення з 2003/2004 навчального року педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (далі - КМСОНП) у вищих навчальних закладах III -IV рівнів акредитації.

При розробці цього положення враховано засади Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої Системи (далі - ЄКТАС).

1. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ, ПОНЯТТЯ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

У положенні використано терміни, що подані у Законах України "Про вищу освіту" від 17.01.2002 р. №2984-111 та "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. №40-У, Державному класифікаторі професій ДК 003-95, Державному класифікаторі видів економічної діяльності ДК 009-96, Комплексі нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти (додаток №1 до наказу Міносвіти України від 31.07.98 р. №285 зі змінами та доповненнями, що введені розпорядженням Міністерства освіти і науки України від 05.03.2001 р. № 28-р) та введені нові терміни відповідно до цілей цього положення, а саме:

кредитно-модульна система організації навчального процесу - це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів);

заліковий кредит — це одиниця виміру навчального навантаження необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів;

модуль — задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу;

змістовий модуль — це система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою — впровадження КМСОНП є підвищення якості вищої

освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі.

Основними завданнями КМСОНП є:

- адаптація ідей ЄКТАС до системи вищої освіти України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці;
- забезпечення можливості навчання студентів за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, що сформована за вимогами замовників та побажаннями студента і сприяє його саморозвитку і відповідно підготовці до життя у вільному демократичному суспільстві;
- стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти;
- унормування порядку надання можливості студенту отримання професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці.

3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

3.1. Для впровадження КМСОНП вищій навчальний заклад повинен мати **три основні елементи ЄКТАС:**

інформаційний пакет - загальна інформація про університет, назва напрямів, спеціальностей, спеціалізацій спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркового курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, система оцінювання якості освіти тощо;

договір про навчання між студентом і вищим навчальним закладом (напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень, порядок і джерела фінансування, порядок розрахунків);

академічна довідка оцінювання знань, що засвідчує досягнення студента в системі кредитів і за шкалою успішності на індивідуальному рівні та за системою ЄКТАС.

3.2. **Формування індивідуального навчального плану** студента здійснюється на підставі переліку змістових модулів (блоків змістових модулів навчальних дисциплін), що сформовані на основі структурно-логічної схеми підготовки фахівців. Навчальна дисципліна формується як система змістових модулів, об'єднаних в блоки змістових модулів - розділи навчальної дисципліни, передбачених для засвоєння студентом.

3.3. **Реалізація індивідуального навчального плану** студента здійснюється протягом часу, який не перевищує граничного терміну навчання. *Нормативний термін навчання* визначається на підставі галузевих стандартів вищої освіти. *Граничний термін може перевищувати нормативний на 1 рік. Різниця між граничним і нормативним термінами не фінансується з державного бюджету.*

3.4. **Індивідуальний навчальний план студента** включає нормативні та вибірково-змістові модулі, що можуть поєднуватися у певні навчальні дисципліни. *Нормативні змістові модулі* необхідні для виконання вимог нормативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики. *Вибіркові змістові модулі* забезпечують підготовку для

виконання вимог варіативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики, в тому числі відповідності обсягу підготовки, передбаченому нормативним терміном навчання. Вони дають можливість здійснювати підготовку за спеціалізацією певної спеціальності та сприяють академічній мобільності і поглибленій підготовці в напрямках, визначених характером майбутньої діяльності. *Сукупність нормативних змістових модулів визначає обов'язкову складову індивідуального навчального плану студента.*

3.5. Змістові модулі нормативних навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу при підготовці студентів на споріднених напрямках повинні *бути уніфікованими в установленому порядку.*

3.6. Індивідуальний навчальний план студента за певним напрямом формується особисто студентом під керівництвом *куратора.*

3.7. При формуванні індивідуального навчального плану студента на наступний навчальний рік *враховується практичне виконання студентом індивідуальних навчальних планів поточного і попередніх навчальних років.*

Формування індивідуального навчального плану студента за певним напрямом *передбачає можливість індивідуального вибору змістових модулів (дисциплін) з дотриманням послідовності їх вивчення відповідно до структурно-логічної схеми підготовки фахівців.* При цьому сума обсягів обов'язкових та вибіркових змістових модулів, передбачених для вивчення протягом навчального року, повинна становити не більше 44 кредитів (не менше 60 залікових кредитів).

Система дає змогу здійснювати перехід студента в межах споріднених напрямів підготовки (певної галузі знань).

3.8. Спорідненість напрямів підготовки визначається спільністю переліку змістових модулів, які відносяться до нормативної складової індивідуального навчального плану студента цих напрямків підготовки, коли різниця між обсягами необхідних змістових модулів може бути засвоєна студентом у межах граничного терміну підготовки.

3.9. Зарахування змістових модулів (дисциплін), включених в індивідуальний навчальний план, здійснюється за результатами певного виду контролю якості освіти студента протягом навчального року, як правило, **без організації заліково-екзаменаційних сесій.**

3.10. Система оцінювання якості освіти студента (зарахування залікових кредитів) має бути стандартизованою та формалізованою.

4. ПРИНЦИПИ

Порівняльної трудомісткості кредитів полягає в досягненні кожним студентом встановлених ЄКТАС норм, які забезпечують академічну мобільність студентів, державне і міжнародне визнання результатів освіти на конкретних етапах виконання студентом індивідуального навчального плану.

Кредитності полягає в декомпозиції змісту освіти й навчання на відносно єдині та самостійні за навчальним навантаженням студентів частки, які забезпечують:

а) на рівні індивідуального навчального плану — набір (акумулявання) заданої трудомісткості кількості кредитів, які

відповідають розрахунковій нормі виконання студентом навчального навантаження в умовах кредитно-модульної організації навчального процесу;

б) на рівні вивчення навчальної дисципліни — набір (акумуляція) заданої для даної дисципліни кількості кредитів, що включають в себе виконання необхідних видів робіт, які передбачені програмою вивчення навчальної дисципліни.

Модульності визначає підхід до організації оволодіння студентом змістовими модулями і проявляється через специфічну для модульного навчання організацію методів й прийомів навчально-виховних заходів, основним змістом яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність студента.

Методичного консультування — полягає у науковому та інформаційно-методичному забезпеченні діяльності учасників освітнього процесу.

Організаційної динамічності полягає в забезпеченні можливостей зміни змісту навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення і потреб ринку праці.

Гнучкості та партнерства полягає в побудові системи освіти так, щоб зміст навчання й шляхи досягнення цілей освіти та професійної підготовки відповідали індивідуальним потребам і можливостям студента.

Пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку полягає у створенні умов організації навчання, що вимірюється та оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Науковості та прогностичності полягає у побудові (встановленні) стійких зв'язків змісту навчання з науковими дослідженнями.

Технологічності та інноваційності полягає у використанні ефективних педагогічних й інформаційних технологій, що сприяє якісній підготовці фахівців з вищою освітою та входженню в єдиний інформаційний та освітній простір.

Усвідомленої перспективи полягає в забезпеченні умов для глибокого розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливості їх успішного досягнення.

Діагностичності полягає в забезпеченні можливості оцінювання рівня досягнення та ефективності, сформульованих і реалізованих в системі, цілей освіти та професійної підготовки.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Формами організації процесу в умовах КМСОНП є: лекції, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик, консультацій, виконання індивідуальних та інших завдань викладача, самостійна робота, усі форми і види контролю успішності студентів (окрім державної атестації) та інші форми і види навчальної діяльності. При цьому, залежно від характеру навчальної дисципліни та характеру діяльності студента, якість виконання студентом навчальних завдань оцінюється за рівнем виконання.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Організаційно-методичне забезпечення КМСОНП передбачає використання усіх документів, регламентованих чинною нормативною базою щодо вищої освіти, адаптованих і доповнених з урахуванням особливостей цієї системи.

КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТА

Контроль успішності студента здійснюється з використанням методів і засобів, що визначаються вищим навчальним закладом. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у вищому навчальному закладі, реєструється прийнятим у вищому навчальному закладі чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТАС.

Оцінки студентів можна виставляти так:

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою ВНЗ
A	5 (відмінно)	90-100
BC	4 (добре)	75-89
DE	3 (задовільно)	60-74
FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання)	35-59
F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним курсом)	1-34

FX означає: „незадовільно” — необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання;

F — означає: „незадовільно” — необхідна значна подальша робота.

Включення даних про незадовільні оцінки до залікової книжки є необов'язковим.

Державна атестація студентів проводиться відповідно до чинної нормативної бази.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВЕДЕННЯ, ВІДРАХУВАННЯ, ПОНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТА ПЕРЕРИВАННЯ ЇХНЬОГО НАВЧАННЯ

8.1. Загальний порядок переведення, відрахування, поновлення студентів та переривання їхнього навчання зазначений у „Положенні про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти”, затвердженого Міністерством освіти від 15.07.96. №245.

8.2. При переведенні (п.10) студент додатково додає до заяви копію договору про навчання в попередньому навчальному закладі, академічну довідку за весь період навчання, з обов'язковим зазначенням назв дисциплін, загальної кількості годин, залікових кредитів, передбачених на їх вивчення та форм контролю, програми дисциплін (змістові модулі).

При позитивному розгляді ректором заяви, деканат проводить пере зарахування результатів навчання з дисциплін шляхом порівняння змістових модулів та визначає академічну різницю нормативних змістових модулів, яка не повинна перевищувати, як правило, 10 навчальних дисциплін.

8.3. Відрахування студента за академічну неуспішність здійснюється у випадках невиконання студентом індивідуального навчального плану, не зарахованих результатів 3-х семестрових контролів або у зв'язку з неможливістю сформувавши студентом індивідуального плану на наступний рік в наслідок не зарахування йому запланованих змістових модулів та обмежень, накладених структурно-логічною схемою підготовки, а також за порушення умов договору про навчання.

8.4. Студент може взяти перерву у навчанні (академічну відпустку, повторний курс), згідно з порядком надання академічної відпустки та повторний курс, зазначеного у „Положенні про академічні відпустки та повторне навчання у вищих закладах освіти” від 06.06.96 р. №191.

СТИПЕНДІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТУДЕНТІВ

9.1. Стипендіальне забезпечення студентів здійснюється за підсумками виконання індивідуального навчального плану, виходячи з основних положень: „Порядку призначення, виплати та розмірів стипендіального забезпечення учнів, студентів, курсантів, слухачів, клінічних ординаторів, аспірантів і докторантів”, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 08.08.2001 р. №950.

9.2. При перевищенні граничного терміну навчання стипендія студентам не призначається, оскільки цей етап навчання не фінансується з державного бюджету.

КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНИМ НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ СТУДЕНТА

10.1. Надання кваліфікованих консультацій щодо формування індивідуального навчального плану студента, його реалізації протягом всього періоду навчання покладається на куратора.

10.2. Куратором може бути науково-педагогічний працівник випускової кафедри, як правило, професор або доцент, ґрунтовно ознайомлений з вимогами відповідних галузевих стандартів вищої освіти.

Куратор призначається наказом ректора вищого навчального закладу за поданням декана відповідного факультета (директора інституту). У рамках виконання своїх функцій куратор підпорядкований заступнику декана факультету (заступник директора інституту), який відповідає за формування індивідуального навчального плану студента.

10.3. На куратора покладається виконання таких основних завдань: ознайомлення студентів з нормативно-методичними матеріалами (інформаційним пакетом тощо), які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою;

надання рекомендацій студентам щодо формування їх індивідуального навчального плану з урахуванням засвоєних змістових модулів (навчальних дисциплін) за час перебування в інших навчальних закладах України або за кордоном;

погодження індивідуального навчального плану студента та подання його на затвердження деканові факультету (директорові інституту);

контроль за реалізацією індивідуального навчального плану студента на підставі відомостей про зараховані студенту залікові кредити з подальшим поданням пропозицій щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування.

- 10.4. Куратор має право:
- відвідувати всі види занять згідно з індивідуальним навчальним планом студента;
  - подавати пропозиції деканові факультету (директорові інституту) щодо переведення на наступний курс, відрахування та заохочення студента;
  - подавати пропозиції щодо поліпшення навчального процесу та діяльності кураторів.

ОСОБЛИВОСТІ НОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

В умовах проведення педагогічного експерименту з КМСОНП встановлюються норми часу:

для проведення заліку — 0,25 години на одного студента;

за керівництво куратору — 1 година на кожного студента за навчальний рік.

Інші норми часу регламентовані наказом МОН України від 07.08.2002 р. №450 „Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліку основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів”.

Перелік вищих навчальних закладів, що заявили про участь у педагогічному експерименті щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу

Донецький національний університет

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Київський національний економічний університет

Київський національний торговельно-економічний університет

Київський національний університет будівництва та архітектури

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Київський технічний університет технологій та дизайну

Київський національний лінгвістичний університет

Львівський національний університет ім. Івана Франка

Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса

Шевченка

Національна академія оборони України

Національна металургійна академія України

Національний авіаційний університет

Національний аграрний університет

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковсько-го „ХАІ”

Національний гірничий університет

Національний технічний університет „Харківський політехнічний інститут”

Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”

Національний університет „Львівська політехніка”

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова
Одеський національний морський університет
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості
Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля
Сумський національний аграрний університет
Ужгородський національний університет
Харківський національний університет ім. В.Н. Карабіна
Харківський національний університет радіоелектроніки
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
Білоцерківський державний аграрний університет
Донбаська державна академія будівництва та архітектури
Донбаський гірничо-металургійний інститут
Донецька державна академія управління
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка
Кам'янець-Подільський державний університет
Київський університет ринкових відносин
Кримський інженерно-педагогічний університет
Львівський банківський інститут
Народна українська академія
Одеський державний екологічний університет
Одеський державний економічний університет
Подільська державна аграрно-технічна академія
Рівненський державний гуманітарний університет
Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка
Тернопільський державний технічний університет ім. Івана Полюя
Тернопільська академія народного господарства
Український державний морський технічний університет імені адмірала Макарова
Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини
Харківський державний технічний університет сільського господарства
Харківський гуманітарний університет „Народна українська академія”
Харківський державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди
Харківський інститут управління
Хмельницький державний університет
Черкаська академія менеджменту
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Чернігівський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка
Чернігівський державний технологічний університет
Ялтинський інститут менеджменту

Перелік регіональних базових вищих навчальних закладів

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка:

Київський національний економічний університет
Київський національний торговельно-економічний університет
Київський національний лінгвістичний університет
Національна академія оборони України
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
Київський університет ринкових відносин
Чернігівський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка
Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини
Черкаська академія менеджменту

II. Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут“:

Київський національний університет будівництва та архітектури
Київський національний університет технологій та дизайну
Національний авіаційний університет
Національний аграрний університет
Білоцерківський державний аграрний університет
Чернігівський державний технологічний університет

III. Національний університет „Львівська політехніка“:

Львівський національний університет ім. Івана Франка
Львівський банківський інститут
Ужгородський національний університет
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка
Рівненський державний гуманітарний університет

IV. Тернопільський державний технічний університет ім. Володимира Гнатюка:

Івано Франківський національний технічний університет нафти і газу
Чернівецький національний університет
Тернопільський державний технічний університет ім. Івана Полюя
Тернопільська академія народного господарства
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Хмельницький державний університет
Кам'янець-Подільський державний університет
Подільська державна аграрно-технічна академія

V. Харківський національний університет радіо електрики:

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського „ХАІ”
Національний технічний університет „Харківський політехнічний інститут”
Харківський національний університет ім. В.Н. Карабіна

Народна українська академія
Харківський гуманітарний інститут „Народна українська академія”
Харківський педагогічний університет ім. Григорія Сковороди
Харківський інститут управління
Харківський державний технічний університет сільського
господарства
Сумський національний аграрний університет

VI. Одеський державний економічний університет:

Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова
Одеський національний морський університет
Кримський інженерно педагогічний університет
Одеський державний екологічний університет
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та
промисловості
Український державний морський технічний університет імені
адмірала Макарова
Ялтинський інститут менеджменту

VII. Національний гірничий університет:

Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса
Шевченка
Національна металургійна академія України
Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля
Донбаська державна академія будівництва і архітектури
Донбаський гірничо-металургійний інститут
Донецька державна академія управління
Донецький національний університет

ЗАХОДИ
щодо реалізації положень Болонської декларації
в системі вищої освіти і науки України
на 2004-2005 роки

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терми-ни викона-ння, роки	Відповідальні виконавці
І. Модернізація системи вищої освіти і науки України відповідно до ідей та документів Болонського процесу	1.1. Підготувати методичні посібники для вищих навчальних закладів з роз'ясненням вимог документів Болонського процесу	2004	Департамент вищої освіти, вищі навчальні заклади
	2.1. Створити в Україні регіональні центри супроводження Болонського процесу (Дніпропетровськ, Донецьк, Тернопіль, Київ, Львів, Одеса, Харків).	2004-2005	Департамент вищої освіти, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, інноваційного розвитку, базові вищі навчальні заклади
	1.3. Провести педагогічний експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу на основі критеріїв ECTS та тестування у вищих навчальних закладах.	2004-2005	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти, базові вищі навчальні заклади
	1.4. Завершити розробку нормативних документів з проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу	III-IV кв. 2004	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
	1.5. Розробити пропозиції щодо вдосконалення багаторівневої структури вищої освіти в Європі, досвіду української системи освіти і науки та задекларованих країнами-учасницями Болонського процесу принципів і напрямків щодо майбутньої системи освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти	II кв. 2004	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти, вищі навчальні заклади
	1.6. Підготувати проєкти нормативних документів, що регламентують ступеневість системи вищої освіти (внесення змін щодо законодавства)	2004 – 2005	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти
	1.7. Завершити розробку Стандартів вищої освіти у відповідності до вимог Болонського процесу	2004 - 2005	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти, базові вищі навчальні заклади
	1.8. Удосконалити Перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, на основі вивчення тендерцій розвитку потреб національного та світового ринків праці	2004-2005	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
	1.9. Провести аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду використання освітніх кредитів	2004	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти, базові вищі навчальні заклади
	1.10. Підготувати інформаційні матеріали для вищих навчальних закладів про практику впровадження освітніх кредитів ECTS	2004	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти
	1.11. Провести науково-методичні конференції, семінари для працівників вищої школи щодо впровадження кредитно-модульної системи	2004 - 2005	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти
	1.12. Удосконалити Web-сайт з інформацією про стан реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти України	2004	Департамент вищої освіти, український інститут науково-технічної та економічної інформації, базові вищі навчальні заклади
2. Введення додатка до диплома (Diploma Supplement)	2.1. Розробити додаток до диплома про вищу освіту відповідно до загальноєвропейського зразка „Додаток до диплома (Diploma Supplement)”	2004	Департамент вищої освіти, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції базові вищі навчальні заклади, Науково-методичний центр вищої освіти
	2.2. Запровадити додаток до диплома про вищу освіту відповідно до загальноєвропейського зразка „Додаток до диплома (Diploma Supplement)	2005	Департамент вищої освіти, Управління ліцензування, акредитації та нострифікації

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
3. Створення порівняльної системи визнання іноземних документів про вищу освіту в Україні та впровадження національних документів про освіту в державах-учасницях Болонського процесу	3.1. Підготувати пропозиції щодо створення системи визначення рівня компетентності випускників вищих навчальних закладів в Україні: Вивчити досвід об'єктивної оцінки компетентності випускників в країнах-учасницях Болонського процесу Розробити методи об'єктивної оцінки рівня компетентності фахівців певних освітньо-кваліфікаційних рівнів в Україні.	2004	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, департамент вищої освіти, міжнародного співробітництва
	3.2. Сприяти укладання угоди між вищими навчальними закладами України та закордону і реалізувати спільні програми вищої світи з метою отримання подвійних дипломів за відповідними напрямками та спеціальностями	2004 - 2005	Департамент вищої освіти, міжнародного співробітництва
4. Потреби якості освіти та розробка порівняльних методологій і критеріїв оцінки.	4.1. Створити Веб-сайт про українську систему визнання документів про вищу освіту українською, російською, англійською, французькою і німецькою мовами	2004 - 2005	Український інститут науково-технічної та економічної інформації, Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції вищої освіти

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
	4.2. Розробити пропозиції щодо відповідності української системи оцінки якості освіти європейськими системами	2004-2005	Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти
	4.3. Розробити нормативні документи які визначають організацію навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи організації навчання та основні принципи, підходи і систему оцінки якості результатів підготовки фахівців з вищою освітою	2004	Департамент вищої освіти
	4.4. Розробити процедури акредитації освітніх програм з врахуванням переходу на кредитно-модульну систему організації навчального процесу з метою забезпечення визнання результатів якості освіти і підвищення мобільності студентів	2005	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації
	4.5. Запровадити механізми вдосконалення діючої системи контролю якості вищої освіти з урахуванням переходу на кредитно-модульну систему	2005	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Департамент вищої освіти, Науково-методичний центр вищої освіти

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
	4.6. Створити банк даних освітніх програм українських та зарубіжних вищих навчальних закладів і результатів їх оцінювання при акредитації	2005	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Департамент вищої освіти, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, Науково-методичний центр вищої освіти
	4.7. Провести робочі семінари Міжнародної мережі агентств з гарантії якості вищої освіти INQAANE (2006 р.) і Мережі акредитаційних агенств країн Центральної і Східної Європи CEENET (2005 р.) в Україні	2005	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Департамент вищої освіти, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції
5. Удосконалення системи забезпечення якості освіти	Вивчити та здійснити аналіз системи управління якістю освіти, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань в розвинутих країнах світу з метою вдосконалення діючих в Україні систем ліцензування, атестації, акредитації освітніх послуг та пошуку організаційних можливостей інтеграції до світової системи освіти	2005	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Департамент кадрової роботи
	5.2. Удосконалити систему моніторингу якості освіти на засадах запровадження: ефективного механізму громадського рейтингу навчальних закладів та навчальних програм; експертних та тестових методів оцінювання	2005	Державна інспекція навчальних закладів, Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Департамент вищої освіти

Зміст напрямку діяльності	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
	багатоступеневої системи контролю особистих досягнень студентів; забезпечення доступності результатів моніторингу для широкої громадськості		
6. Розвиток співробітництва між державами учасниками Болонського процесу щодо визнання документів про освіту	6.1. Здійснювати аналіз укладених двосторонніх угод (Болгарія, Естонія, Словачка республіка, Румунія, Угорщина) про взаємо визнання документів про освіту та при необхідності ініціювати внесення змін відповідно до сучасного стану освітніх систем держав-сторін.	2004	Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, Управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Державна інспекція навчальних закладів
	6.2. Ініціювати підготовку двосторонніх про взаємовизнання документів про освіту, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань країн-учасниць Болонського процесу, що не приєдналися до Лісабонської конвенції	2004-2005	Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції кадрової роботи, Управління ліцензування акредитації та нострифікації
	6.3. Здійснювати аналіз акредитованих освітніх програм із напрямів та спеціальностей держав-сторін Болонського процесу, що становлять інтерес для розвитку українського суспільства з метою укладання взаємовигідних спеціалізованих угод про визнання документів про освіту	2005	Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, Управління ліцензування, акредитації та нострифікації

Зміст напрямку	Зміст завдання	Терміни виконання, роки	Відповідальні виконавці
	6.4. Вивчити досвід нострифікації у державах – учасниках Болонського процесу, що приєдналися до Лісабонської конвенції, для реалізації в національній практиці визнання іноземних документів про освіту	2005	Управління ліцензуванням, акредитації та нострифікації

Заступник Міністра

М.Ф. Степко

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага - Берлін) / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабін І.І. – Тернопіль: “Економічна думка”. – 2003.
2. Ван дер Венде М.К. Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе // Высшее образование в Европе. – 2000. - №3. – Том XXV.
3. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: информация к размышлению // Вестник высшей школы: Alma mater/ - 2000/ - №6.
4. Корсак К., Юрчук Л. Наука й освіта на теренах об'єднаної Європи//Науковий світ. - 2003/ - №11.
5. Косенко О., Ольховська Ж., Корсак К. Деякі помилки вищої школи України//Науковий світ. - 2003/ - №11.
6. Barblan A The Sorbonne Declaration – Follow – Up and Implications: A Personal View. - Geneva: AEU/CRE, 1999.
7. From Bologna to Prague – Reform of Study Programmes and Structures in Germany. Bonn, HRK, - 2000.
8. Haug Guy. Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe. - Bonn, HRK, - 2000.
9. Prodi R. Idea dell'Europe. – Rome: Mulino, 1999.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Як це було: хроніка подій Болонського процесу.....	5
Залучення європейських держав до Болонського процесу.....	6
Зона Європейської вищої освіти. Спільна декларація європейських міністрів освіти. 19 червня 1999р., Болонья.....	7
Принципи та зміст Болонського процесу.....	10
Матеріали Міністерства освіти і науки України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.....	12
• Лист Міністерства освіти і науки України.....	13
• Перелік необхідних умов для запровадження кредитно-модульної системи.....	14
• Програма підготовки та проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи.....	15
• Тимчасове положення про організацію навчального процесу у кредитно-модульної системи.....	17
Перелік вищих навчальних закладів, що заявили про участь у педагогічному експерименті.....	25
Перелік регіональних базових вищих навчальних закладів.....	27
Заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України.....	29
Література.....	37